กัณฑ์ที่ 47
โอวาทปาติโมกข์

แสดง ณ วันที่ ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา **นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา**
น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี **สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโตติ**

ในบัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา ซึ่งมีมาใน โอวาทปาฏิโมกข์ บ้าง ในที่อื่น ๆ บ้าง มาหลายแห่งด้วยกัน แต่ที่มาในโอวาทปาฏิโมกขคาถานั้น พระศาสดายกข้อสำคัญของพระพุทธศาสนาขึ้นประกาศแก่พระภิกษุ ๑๒๕๐ รูป ซึ่งเป็นปุราณกชฎิล ท่านเหล่านั้นที่จะประกาศพระศาสนาสืบต่อไป พระจอมไตรยกข้อสำคัญขึ้นให้ท่านที่มาประชุม นั้นเข้าเนื้อเข้าใจชัดเจน ว่าทางปฏิบัติหลีกลัดโดยตรงแต่คนละคน ไม่เชือนแชผิดทางไปได้ พระจอมไตรรับสั่งด้วยพระองค์เอง ว่า

ขนฺตี ปรมํ ความอดทน ขันตี อันว่าความอดทน
ตีติกฺขา กล่าวคือความอดใจ อดทนคืออดใจนั่นเอง
ตโป เป็นความเพียร เครื่องแผดเผา
ปรมํ อย่างยิ่ง ความอดทนคืออดใจเป็นความแผดเผาอย่างยิ่ง
นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งความอดทนนั้นว่าเป็นเครื่องดับ ไม่มีเครื่องดับอื่นยิ่งไปกว่า เป็นเครื่องดับ อย่างยิ่ง ว่าความอดทนนั้นเป็นเครื่องดับอย่างยิ่ง ความอดทนนั้นเป็นนิพพานอย่างยิ่ง บาทที่หนึ่งและบาทที่สองรวมกันเข้าได้ความชัดอย่างนี้

น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี การเข้าไปฆ่าซึ่งสัตว์อื่น การเข้าไปฆ่าผู้อื่น สัตว์อื่นเรียกว่าเป็นบรรพชิตไม่ได้ หาเป็นบรรพชิตได้ไม่

สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต การเบียดเบียนสัตว์อื่น จะชื่อว่าเป็นสมณะก็ไม่ได้เหมือนกันถ้าเป็นบรรพชิตแล้วไม่เข้าไปฆ่าสัตว์อื่น ถ้าเป็นสมณะแล้วไม่เบียดเบียนสัตว์อื่น จึงเป็นบรรพชิตได้ เป็นสมณะได้ ถ้ายังเบียดเบียนยังฆ่าสัตว์อื่นอยู่ เป็นบรรพชิตไม่ได้ เป็นสมณะไม่ได้ พวกเราเหล่านักบวชเป็นภิกษุสามเณร เป็นอุบาสกอุบาสิกา ก็เว้นขาดแล้วจากการเข้าไปฆ่า หรือการเบียดเบียนผู้อื่นสัตว์อื่นไม่มีแก่เราแล้ว จึงเป็นนักบวชได้ เป็นสมณะได้ ถ้าว่ายังมีเข้าไปฆ่า เข้าไปเบียดเบียนอยู่ เป็นนักบวชเป็นสมณะไม่ได้ นี่ต้องจำเป็นตำรับตำรา ทีเดียว ข้อตายตัวทีเดียว ข้อสั้นที่สุด ง่ายที่สุด ฟังแล้วไม่มีพิรุธละ เอาเป็นข้อวัตรปฏิบัติได้ทีเดียว

ขนฺตี แปลว่า ความอดทน อดทนอะไร อดทนต่อความโลภที่เกิดขึ้น อดทนต่อความโกรธที่เกิดขึ้น อดทนต่อความหลงที่เกิดขึ้น นี้ไม่ใช่ของง่าย อดทนต่อความโลภ ความอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของ ๆ ตัว อดทนต่อ อภิชฌา คือความเพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของตัว ไกลออกไปจากความโลภ อยากออกไปจากความโลภอีก อยากหนัก ออกไป อดทนต่อความโลภหนักละเอียดเข้าไป อภิชฌา มันเป็นธรรมของมนุษย์ ความเพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของ ๆ ตัว

อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ มันเป็นธรรมของมนุษย์

พยาบาท หมายมาดให้เขาถึงความวิบัติพลัดพรากทีเดียว ไม่ให้ดีกว่าตัว ไม่ให้เกินตัวไปได้ ถ้าดีกว่าตัวเกินตัวก็ให้วิบัติพลัดพรากไปเสีย โดยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยเหลี่ยมโกงอย่างใดอย่างหนึ่ง เกิดขึ้นจากความพยาบาท

มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เห็นผิดจากความจริงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิ ***ทสวตฺถุกา***มีวัตถุ๑๐ ให้ทานไม่มีผล บูชาใหญ่ไม่มีผล บูชาน้อยไม่มีผล เหล่านี้เป็นต้น นี่เป็นมิจฉาทิฏฐิ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ นี่แหละ เป็นตัวสำคัญนัก ถ้าเกิดขึ้นกับหญิงชายผู้ใดแล้ว คำว่าหญิงชายนั้นเป็นที่อิดหนาระอาใจของคนอื่นทีเดียว เกลียดชังทีเดียว ไม่อยากเข้าใกล้ ไม่อยากคบค้าสมาคม นี่ต้องคอยกระมิดกระเมี้ยนให้ดีนะ อภิชฌา อย่าให้มันโผล่เข้ามาในใจได้ ถ้าโผล่เข้ามาก็น่าเกลียดนักเชียว มันเป็นตัวขโมย พยาบาท ก็เหมือนกัน ถ้าโผล่ขึ้นในสันดานของบุคคลผู้ใดละก็คอยระวังนะ โผล่ขึ้นมาแล้วไม่เอาออก เขาเกลียดทีเดียว ให้มันสิงอยู่ไม่ได้ มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรมก็สำคัญ ถ้าโผล่ขึ้นก็ให้รีบเอาออกเสียทีเดียว อย่าให้นอนแรงอยู่ได้ ถ้านอนอยู่ ในใจละก็เสียผู้เสียคนทีเดียวนะ

อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ นี่เป็นธรรมของมนุษย์แท้ ๆ เราก็โผล่บ่อยเสียด้วย หญิงชายผู้ใดไม่ว่าโผล่บ่อยด้วย อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐินะ สำคัญนักทีเดียว

อภิชฌา คือความเพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นสมบัติของตัวโดยเราเพ่งว่า ขอให้ถูกล๊อตเตอรี่ให้รวยสักทีเถอะ ให้ถูกล๊อตเตอรี่สักทีเราจะรวยยกใหญ่หละ นี่เพ่งอยาก ได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของตัวอย่างนี้ นี่ก็เป็นอภิชฌาเหมือนกัน เพ่งอยากได้สมบัติ ก้อนใหญ่มาเป็นของตัว ได้มาลอย ๆ ด้วย นี่แหละอภิชฌาแท้ ๆ เชียว ไม่ให้ใครหละ

พยาบาทละ ขออย่าให้คนอื่นถูกล๊อตเตอรี่เบอร์หนึ่งเสีย ให้เราถูกคนเดียวเถอะ นั่นแน่พยาบาท พออยากจะได้สมบัติก้อนใหญ่ก็เข้าป้องกันสมบัตินั้นทีเดียว คนอื่นอย่าให้ถูก ให้ถูกเราคนเดียว นั่นแน่ นี่พยาบาทให้คนอื่นตกจากสมบัติเสีย ให้ถึงความวิบัติพลัดพรากเสีย

เมื่อเป็นเช่นนี้เป็นอย่างไร อ้ายนั่นเป็นมิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดนี่ นั่นแหละมิจฉาทิฏฐิ ก็เห็นอย่างนั้นแหละจริง ๆ ไม่ใช่ผิดเล่น ๆ เห็นชัดทีเดียว นี่ให้พึงรู้ว่า อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิเป็นอย่างนี้

อภิชฌาอยากได้สมบัติของคนอื่น อยากได้อะไร ทำสวนใกล้กันก็คิดจะ รุกรานนาเจ้า ค้าขายใกล้กันก็คิดจะขะเหม็ดขะแหม่ ให้วงของเจ้าแคบเข้ามา ให้วงของเรากว้างออกไป ท่วมทับเข้าเสีย ค้าขายรุกกันอย่างนี้หนา ไม่ใช่รุกกันพอดีพอร้าย ทำนาค้าขายรุกกันอย่างนี้ ข้าราชการก็แก้ไขอีกเหมือนกัน ให้เราสูงขึ้น ให้เขาต่ำลง ให้เราดีกว่าเขาไว้ นี่พวกอภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิทั้งนั้น

อภิชฌาเพ่งถ้าเราสูงขึ้นก็จะให้ได้สมบัติกว่า ยศฐาดีกว่าเขา พยาบาทเข้าแทรกแซง คอยป้องกันไว้

ไม่ให้เขาสูงกว่าเราได้ มิจฉาทิฏฐิ คือเห็นอย่างนั้น เป็นตัวมิจฉาทิฏฐิแท้ ๆ นี่อยู่ในวงราชการ ที่นี้ในวงการที่เราเข้ามาบวชเป็นภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา เอาอีกเหมือนกัน อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ เข้ามาอีกเหมือนกัน อภิชฌา เพ่งเรารักษาศีลขอให้ดีกว่าเขา คนอื่นสู้ไม่ได้ ถ้าว่าคนไหนจะเหลื่อมล้ำดีกว่าเรา เราออกความพยาบาทเข้าใส่ หาอุบายให้ตกไปฝ่ายชั่วกว่าเราเสีย นี่ก็พยาบาทเหมือนกัน คิดเช่นนั้น เห็นเช่นนั้นเป็น มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม ผิดเหมือนกันในเรื่องรักษาศีล แก้ไขอย่างนี้ก็ตกอยู่อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ

ทางพุทธศาสนาไม่ใช่เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ท่านมุ่งอย่างไร ถ้าไม่มีอภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิแล้ว โลภะ โทสะ โมหะ ราคะ กามราคานุสัย ไม่มีในท่านแล้ว ไม่มีแก่ท่านแล้ว ท่านจะเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าท่านได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ได้บรรลุธรรมกาย เข้าถึงโคตรภู

ทั้งหยาบทั้งละเอียด โสดาทั้งหยาบทั้งละเอียด สกทาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด อนาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด อรหัตทั้งหยาบทั้งละเอียด เข้าถูก เมื่อเข้าถึงแล้วพระองค์ท่านก็ทรงปริวิตกทีเดียว ว่าทำไฉนหนอธรรมะที่ลึกซึ้งยากที่บุคคลจะถึง ทำไฉนเราจึงจะได้แสดงเปิดเผยให้กว้างออกไป ให้มนุษย์ได้รู้เห็นเหมือนกับเราอย่างนี้ เราจะแก้ไขให้มนุษย์รู้เหมือนเรามากหมดทั้งชมพูทวีปหนา เราจะได้ช่วยมนุษย์ให้ตื่นจากหลับพ้นจากอบายภูมิทั้งหมด พ้นจากภพทั้ง ๓ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ไม่ต้องวนเวียนว่ายกันในวัฏฏะ คือกรรมวัฏ วิปากวัฏ กิเลสวัฏ มีนิพพานเป็นที่ไปเบื้องหน้าทีเดียว พระองค์ก็สอดส่องพระทัยทีเดียว พระองค์ก็ทำตัวพระองค์เป็นตัวอย่าง เวลาเช้านำหมู่ พระภิกษุสามเณร แสวงหาอาหารบิณฑบาต เอาข้าวปากหม้อเลี้ยงชีพเสียคนละอิ่ม ที่ยังไม่ได้(บรรลุ)ก็ทำไป ที่ได้บรรลุแล้วก็ช่วยกันสั่งสอนต่อไป แทนพระองค์ไป ที่ยังไม่ได้ก็ทำไป ได้แล้วเที่ยวสั่งสอนต่อไป ยังไม่ถึงที่สุดก็ทำไป พอเวลาเช้านำออกอีก ไปบิณฑบาตขอฝาก

ท้องแก่พลเมืองเสีย ขออาหารอิ่มเดียวไม่ทำอะไร ไม่ทำอะไรใครด้วย ทำลายแต่กิเลสภายใน เท่านั้นแหละ และแก้ไขให้คนอื่นทำลายกิเลสเหมือนท่านบ้าง ไม่ต้องการอะไร ถ้าได้สำเร็จมรรคผลแล้ว พระองค์จะไปได้ดิบได้ดีอะไร เปล่า ไม่ได้เลย ได้ก็ได้ของตัวเองตามเสด็จพระพุทธเจ้า พอรู้สำเร็จก็รู้จักพระพุทธเจ้าทีเดียว อ้อ พระบรมศาสดาฉลาดอย่างนี้ เราไม่เสียทีเกิดมาเป็นมนุษย์มาพบพระบรมศาสดา พบพระพุทธเจ้าทีเดียว ผู้สำเร็จก็เห็นอย่างนั้น ด้วยตัวของตัวเอง

เวลาเช้าพระองค์ก็ทรงแสวงหาอาหารบิณฑบาต นำหมู่พระภิกษุสามเณรเป็นประมุข ทีเดียว

เวลาพลบค่ำแสดงธรรมไม่หยุด หมู่พระภิกษุสามเณรมาประพฤติปฏิบัติ จะได้สอน ให้ปฏิบัติเป็นเหมือนพระองค์ ถ้าว่ามรรยาทสูงนัก สอนให้ลดลงเสียหน่อย ต่ำนักขยับให้ขึ้นหน่อย ให้ได้อันดับกันดี ให้ถูกช่องกลางให้ดี ให้เป็นมัชฌิมาปฏิปทาให้ดี และพลบค่ำให้โอวาท เวลาพลบค่ำให้โอวาทภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ให้โอวาทนั่น หมายความว่า สูงให้ลดลง ต่ำให้สูงขึ้น ให้โอวาทพอเหมาะพอเจาะพอดี

ในเวลาเที่ยงคืนเงียบสงัด พระองค์เข้าสมาบัติ แก้ปัญหาเทพยดา มนุษย์มาทูลถาม เศรษฐี คหบดี เสร็จกิจการของการงานที่ยุ่งยากมากมาย ติดขัดอะไรก็มาทูลถามพระองค์ พระองค์ก็แก้ไขให้ความสะดวกทุกประการแก่ เศรษฐี คฤหบดี

ค่อนรุ่งส่องดูอุปนิสัยสัตว์ด้วยญาณ ใครจะได้บรรลุมรรคผลทางธรรมปฏิบัติเหมือน อย่างพระองค์บ้าง สอดส่องไป ๆ ถ้าว่าอยู่ใกล้ไกลไม่ว่า เห็นเข้าแล้วก็ต้องเสด็จไปให้บรรลุธรรมเหมือนพระองค์ ไม่ได้เอาอะไรแก่สัตว์เลย อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ ไม่เอาไปใช้ ใช้แต่เมตตาพรหมวิหาร

เมตตา รักใคร่ปรารถนาจะให้เป็นสุข *กรุณา* สงสารคิดช่วยจะให้พ้นทุกข์ *มุทิตา* พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีแล้ว *อุเบกขา* ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจเมื่อเขาถึงความวิบัติ พลัดพรากอย่างหนึ่งอย่างใด ที่ถึงความตาย หรือความแตกดับ หรือว่าภัยไข้เจ็บเกิดขึ้น พระองค์ก็สมควรวางอุเบกขาเฉยไว้

นี่พระพุทธเจ้าเป็นตำรับตำรา เป็นประมุขของเรา ที่เราไหว้เรากราบอยู่ สร้างพระพุทธรูปบูชาปรากฏอยู่จนกระทั่งบัดนี้ เป็นของสำคัญอย่างนี้ เมื่อรู้แล้วว่าเป็นของสำคัญอย่างนี้ เราต้องตั้งใจแบบเดียวกับพระพุทธเจ้า ท่านตั้งอย่างไร ท่านสอนอย่างไร ท่านทำอย่างไร ท่านก็สอนว่า ท่านสอนพวกเราให้อดใจ ให้อดทน คืออดใจ อดใจเวลาความโลภหรือ อภิชฌา เกิดขึ้น หยุดนิ่งเสีย รู้นี่รสชาติอภิชฌา อยากจะได้สมบัติของคนอื่นเป็นของ ๆ ตน อยากกว้างขวางใหญ่โตไปข้างหน้า ต้องหยุดเสีย อดทนหรืออดใจเสีย ประเดี๋ยวก็ดับไป อ้ายความอยากนั้นดับไป ดับไปด้วยอะไร ด้วยความอดทน คืออดใจนั่นแหละ

ความโกรธ ประทุษร้ายเกิดขึ้น นิ่งเสีย อดเสียไม่ให้หลุดออกมาได้ ให้อยู่ในใจของตัวเอง ไม่ให้คนได้ยิน ไม่ให้คนอื่นรู้กิริยาท่าทางทีเดียว ไม่แสดงกิริยามรรยาทให้ทะเลิกทะลัก แปลกประหลาด อย่างผีเข้าสิงทีเดียว ไม่รู้ทีเดียว นิ่งเสียกะเดี๋ยวหนึ่ง ความโกรธ ประทุษร้ายหายไป ดับไป พยาบาทนั้นหายไป

มิจฉาทิฏฐิเกิดขึ้น มิจฉาทิฏฐินั้นแปลว่าเห็นผิดละ รู้อะไรไม่จริงสักอย่าง เลอะ ๆ เทอะ ๆ เกิดขึ้น หยุดเสีย ไม่ช้าเท่าไรกะเดี๋ยวดับไป

นั่นแหละความโลภเกิดขึ้น อภิชฌาเกิดขึ้นให้ดับไปได้ อภิชฌาเกิดขึ้นชั่วขณะ อดเสีย ให้ดับไปได้ ฆ่าอภิชฌาตายครั้งหนึ่ง นั่นเป็นนิพพานปัจจัยเชียว จะถึงพระนิพพานโดยตรงทีเดียว ความพยาบาทเกิดขึ้น ให้ดับลงไปเสียได้ ไม่ให้ออก ไม่ให้ทะลุลวงออกมาทางกาย ทางวาจา ให้ดับไปเสีย ทางใจนั่นดับไป ให้ดับไปได้คราวใด คราวนั้นได้ชื่อว่าเป็นนิพพาน ปัจจัยเชียวหนา ความหลงเกิดขึ้น มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม

เมื่อเห็นผิดเกิดขึ้น ทำใจหยุดนิ่งเสีย หยุดนิ่งเสีย ไม่ช้าเท่าไร ประเดี๋ยวเท่านั้น ความเห็นผิดดับไป นั่น เป็นนิพพานปัจจัยทีเดียว นี่ติดอยู่กับขอบนิพพานเชียวหนา

ความอดทนติดอยู่กับขอบนิพพาน ความอดทนอันนี้แหละ ถ้าพระพุทธเจ้าไม่มีละก็ ไม่มีในพระโพธิสัตว์เจ้า สร้างบารมีเป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าได้ ก็เป็นด้วยความอดทน นี่จะไปนิพพานได้ ก็ไปด้วยความอดทนนี้ ถ้าอดทนไม่มีไปนิพพานไม่ได้

อดทนต้องมีท่านะ อดทนเหลวไหล ๆ เลอะ ๆ เทอะ ๆ ก็ใช้ไม่ได้ อดทนต้องมีท่า ถ้าอดทนมีท่าจะต้องอดทนอย่างไร เราทำสวนใกล้กันเป็นชาวสวน ทำสวนใกล้กัน เขาก็ทำสวนเราก็ทำสวน แต่มันพอ ๆ กัน เสมอ ๆ กัน เราก็อยากให้มันดีกว่าเขานะ ให้เขาแพ้เราให้ได้ อยากได้ดีกว่าเขา ให้เขาแพ้เราให้ได้ นั่นคืออภิชฌา อยากจะรุกเจ้าเสียมั่ง อยากจะทอนกำลังเจ้าเสียมั่ง ให้เรามีสมบัติดีกว่า คุณสมบัติดีกว่า เกิดขึ้นแล้ว ถ้าว่าจิตขยับขึ้นเช่นนี้ คิดท่านี้ อยากจะให้ดีกว่าเขา นี่เป็นอภิชฌาแล้ว ที่นี้ก็มีพยาบาทอยู่ทีเดียว มีพยาบาทอยู่แล้ว มีพยาบาทแข่งอยู่แล้ว แข่งก็ยังสู้ไม่ได้ หาอุบายแล้ว พยาบาท หาอุบาย แก้ไขให้เขาลดกำลังเสียให้ได้ นี่มีพยาบาทเข้าสนับสนุนแล้ว รักษาไอ้การงานของตัว ที่เรียกว่าอภิชฌา พยาบาท นั่นแหละให้หายไป คุมไว้เสมอ คุมไว้ นั่นมิจฉาทิฏฐิแท้ ๆ เมื่อทำสวนใกล้กันไม่มีพยาบาทอภิชฌาก็ไม่มี พยาบาทไม่มี มิจฉาทิฏฐิก็ไม่มี เราอยากเจริญ ฉันใดให้เขาเจริญฉันนั้น เรารุ่งเรืองอย่างไรก็ให้เขารุ่งเรืองอย่างนั้น มีเมตตารักใคร่ ปรารถนาอยากจะให้เขาเป็นสุข กรุณาอยากจะให้เขาทำงานน้อย ๆ ให้ได้ผลมาก ๆ ให้เขาได้พ้นจากทุกข์ หากเขาได้ผลมากก็ยินดีเหมือนตัวได้ อย่างนี้ ถ้าเป็นอย่างนี้ได้ชื่อว่าประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา เมื่อเขาถึงความวิบัติพลัดพรากอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ไม่สมน้ำหน้า ว่าขอให้เขาอย่าวิบัติพลัดพรากเลย นึกในใจอยู่อย่างนี้ นี่เรียกว่าพรหมวิหาร เมื่อตั้งอยู่ในพรหมวิหารเช่นนี้แล้วได้ชื่อว่า ไม่มีอภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิเข้าแทรกแซง ได้ชื่อว่าดำเนินตามร่องรอยของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์แล้ว แล้วที่ยังมี อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิอยู่ นั่นดำเนินตามร่องรอยพญามารแล้ว นี่ไม่ใช่ทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ นี่เป็นทางไปของมารเสียแล้ว อย่างนั้น คนอย่างชนิดนั้นรวยไม่ได้ มั่งมีไม่ได้ คนจะรวยได้ จะมีได้ ต้องประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ดังกล่าวแล้ว นั่นแหละเป็นทางไปของพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ เป็นทางไปของพระแท้ ๆ นี่เป็นภิกษุสามเณร จะทำกิจการอันใด ทำนา ทำสวน ทำราชการงานเดือน เล่าเรียนศึกษาใด ๆ ต้องมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาอยู่อย่างนี้นะ รักษาตัวเพื่อจะกีดกันเสียซึ่ง อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ ให้มันหมด สิ้นไปเสีย ถ้าไม่ ฉะนั้น ถ้าไม่ใช้อุบายทางใดทางหนึ่ง มันจะท่วมทับเราให้ได้ ต้องใช้ความ อดทน อดทนต่ออภิชฌา อดทนต่อพยาบาท อดทนต่อมิจฉาทิฏฐิ อดทนต่ออภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ เป็นการตั้งอยู่ในขันติโดยปริยาย อดทนต่อความโกรธที่เกิดขึ้นโดยปัจจุบันทันด่วน ระงับให้อยู่ในอำนาจเสียได้ นั่นได้ชื่อว่าขันติโดยตรงทีเดียว เหมือนพระเวสสันดรให้ทาน ๒ กุมารไปแล้ว เป็นปุตตบริจาคไปแล้ว ชูชกแกมาตีลูกหน้าที่นั่งเข้าให้แล้ว พระองค์ก็ทรง ขยับพระแสงที่อยู่ที่นั่งนั้นออกมาเป็นกอง แต่พระองค์ทรงสอดส่องด้วยพระปรีชาญาณ จนกระทั่งพระแสงที่ขยับออกมานั่นเข้าไปอยู่ที่เก่าเสียได้ หดกลับเข้าไป หดเข้าไปเสียอย่างเก่า ไม่เอาหละ ปล่อยกันที นี่มันหน้าที่ของเขา ไม่ใช่หน้าที่ของเรา หน้าที่ของเรา ปุตตบริจาคของเราสำเร็จแล้ว นี่มันทำลายปุตตบริจาคของเรา เรายอมไม่ได้ ก็หดพระแสงกลับเข้าไปเสีย ไม่เป็นอันตรายแก่ชูชกแม้แต่นิดเดียว นี้ฉันใดก็ดี พระองค์ทรงอดกลั้นต่อความโกรธ ที่บังเกิดขึ้นเฉพาะหน้าเรียกว่าขันติ โดยตรงทีเดียว

ขันตินี่แหละเป็นตัวสำคัญนะ จะเป็นภิกษุสามเณรที่ดีได้ก็ด้วยขันตินี่แหละ จะเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดีได้ในธรรมวินัยของพระศาสดาก็ด้วยขันติความอดทนนี่แหละ รักษาเข้าไว้เถิด เลิศล้นพ้นประมาณทีเดียว

เมื่อรักษาเอาไว้ได้แล้ว ***นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา*** พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงรับสั่งว่า เป็นนิพพานอย่างยิ่ง ว่านิพพานนั่นแหละเป็นอย่างยิ่งทีเดียว นี่แหละขันตินี่เป็นตัวนิพพานหละ อดทนไม่ได้ไปนิพพานไม่ได้ อดทนได้ไปนิพพานได้

นิพพานนะอยู่อย่างไรกัน อยู่ที่ไหน เขาว่านิพพานอยู่ในใจ คำว่านิพพานนะ ***นิขนฺตํ นิพฺพานํ*** ใจของเราออกจากกิเลสเครื่องร้อนได้เป็นตัวนิพพาน นี่นิพพานไม่อยู่กับใจเสียแล้ว ใจออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดไปเสียแล้ว ใจออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดไป ตัวใจที่ออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดนั่นหรือตัวนิพพาน กิเลสเข้าไปเย็บร้อยอยู่นั่น หลุดออกเสียจากกิเลส ขาดออกไปเสียจากกิเลส นั่นหรือเป็นตัวนิพพาน นั่นเป็นตัวออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัด เมื่อออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดแล้ว จึงจะไปสู่นิพพานอีกครั้งหนึ่ง

นิพพานแยกออกเป็น๒ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ

นิพพานแยกออกเป็น๒ *สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ* เหมือนพระพุทธเจ้าได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว แต่ว่าขันธปัญจกยังปรากฏอยู่ สั่งสอนเวไนยสัตว์อยู่ ๔๕ ปี ในระหว่างนั้นเป็นสอุปาทิเสสนิพพานธาตุทั้งนั้นเป็นสอุปาทิเสสนิพพาน

ส่วน *อนุปาทิเสสนิพพานละ* เมื่อพระพุทธเจ้าครบอายุ ๘๐ พรรษาแล้ว ที่จะเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน เดินสมาบัติทีเดียว ถึงกำหนดแล้วเข้าปรินิพพาน เดินสมาบัติ ปฐมฌาน ...รูปฌาน...อรูปฌาน เดินถอยไปถอยมา นับครั้งนับหนไม่ถ้วน เมื่อสมควร ธรรมกายของท่านละเอียดสมควรแล้ว ก็ตกศูนย์มุบ พอตกศูนย์มุบอายตนนิพพานดึงดูดแล้ว เดี๋ยวโน่น ธรรมกายของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสรู้ธรรมหายไปอยู่ในนิพพาน ศูนย์นั่นเข้าถึงกำเนิดนิพพาน กำเนิดนิพพานในกำเนิดนั้นมีว่าง ศูนย์เข้าไปตกอยู่ในนั้น กลับเป็นธรรมกายใหญ่มโหฬาร หน้าตัก๒๐ วา สูง๒๐ วา เกตุดอกบัวตูมใส จะว่าเป็นธรรมกายที่โปรดสัตว์อยู่นี่หรือที่ไปนิพพานนั่นนะ ที่เข้านิพพานไปแล้ว

นิพพานอยู่ข้างบน สูงจากภพสามนี่ขึ้นไป ๓ เท่าภพสาม โตเท่ากันกับภพสามนี่ สว่างเป็นแก้วไปหมดทั้งนั้น งดงาม โตเท่ากับภพสามนี่ แต่ว่าตรงกลางนิพพานนะมีกำเนิด กำเนิดเหมือนกับกำเนิดของมนุษย์ ที่เดินสมาบัติเข้าไป เข้าไปถึงกายทิพย์-กายทิพย์ละเอียด รูปพรหม-รูปพรหมละเอียด อรูปพรหม-อรูปพรหมละเอียด เป็นชั้น ๆ เข้าไป

นั่นมี อายตนะ ทั้งนั้น มีอายตนะรองรับเป็นขั้น ๆ ๆ เข้าไป จนกระทั่งถึงอรูปพรหม ถึงธรรมกาย ธรรมกายก็มีอายตนะรองรับเป็นชั้นๆ ๆ ไป จนกระทั่งถึงธรรมกายละเอียด โสดา โสดาละเอียด สกทาคา-สกทาคาละเอียด อนาคา-อนาคาละเอียด มีอายตนะรองรับ เป็นชั้น ๆ ขึ้นไปทั้งนั้น มีอายตนะรองรับทั้งนั้นเป็นขั้น ๆ ขึ้นไป ถึงธรรมกายอรหัต-อรหัตละเอียดนั่นหละ ในอายตนะของพระอรหัตนั่นแหละ บริสุทธิ์ฉันใด นิพพานบริสุทธิ์ยิ่งกว่านั้น เป็นอายตนะอย่างนั้น พอไปถึงนิพพานก็เป็นธรรมกาย ธรรมกายที่เข้านิพพานไปนะ ธรรมกายองค์นี้ใช่ไหม? ธรรมกายตกศูนย์แล้ว ดับไปแล้ว ตรงศูนย์นั้น ตกถึงศูนย์อายตน

นิพพาน ก็กลับเป็นธรรมกายใหญ่ ๒๐วา สูง ๒๐วา เกตุดอกบัวตูมใสนั่น จะเป็นธรรมกายใหม่ ไม่ใช่ธรรมกายเก่าหรือ? ก็ถูก เป็นธรรมกายใหม่หรือ? ก็ถูก ไม่ผิด ก็เอาธรรมกายเก่าไปไว้ที่ไหนเล่า? ธรรมกายเก่าตกศูนย์เสียแล้ว ดับเสียแล้ว ตกศูนย์ดับธรรมกายเสียแล้ว กลับเป็นธรรมกายอีก ละเอียดกว่า สวยกว่าธรรมกายเก่านับเท่าไม่ถ้วน นั่นนิพพานอยู่โน่น นั่นเรียกว่า เมื่อพระพุทธเจ้าถึงอายตนนิพพานนั่นแล้ว อยู่ในนิพพานแล้วขณะใด ขณะนั้นเรียกว่า อนุปาทิเสสนิพพาน เข้าถึงอนุปาทิเสสนิพพานเสียแล้ว ไม่ใช่สอุปาทิเสสนิพพาน เป็นอนุปาทิเสสนิพพานทีเดียว เข้าไปอยู่ในอายตนนิพพานนั้น

อายตนนิพพานนั้น เมื่อธรรมกายของพระพุทธเจ้ายังไม่ได้เข้าไป มีอยู่ไหมละ? มีอยู่ เรียกว่า อายตนนิพพาน บาลีบริหารตำรับตำราไว้ว่า ***อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตนํ*** ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย นิพพานเป็นอายตนะมีอยู่อันหนึ่ง แต่ว่าพระพุทธเจ้ายังไม่ได้เข้านิพพาน พระอรหันต์ยังไม่ได้เข้านิพพาน ก็เป็นอายตนะคอยรองรับอยู่ เหมือนอย่างกับตาของเรามีอยู่ยังมิเห็นรูป รูปมันยังไม่มาถึง ตายังไม่มาถึงรูป รูปยังไม่ถึงตา ก็ไม่เห็นกัน ก็มีอายตนะอยู่แล้ว อายตนนิพพาน อายตนะคือหู เสียงมันยังไม่มาถึงก็ไม่ได้ยินกัน พอเสียงมาถึงก็ได้ยินกัน เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ มีอายตนะเครื่องรับทั้งนั้น นี่เป็นอายตนะของโลกเขา อายตนนิพพานเป็นของละเอียด ละเอียดทีเดียวนั่นแหละ นิพพานที่พระพุทธเจ้าเข้าถึงที่เรียกว่า อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ เข้าไปแล้วไม่กลับมานั่นแหละ นิพพานนั่นแหละได้ชื่อว่า เป็นอายตนะอยู่อันหนึ่ง เรียกว่า ***นิพพาน***เฉย ๆ ไม่เรียกว่า ***พระนิพพาน*** ธรรมกายของพระสีธาตุราชกุมาร เข้าไปอยู่ในนิพพานนั้นเรียกว่า พระนิพพาน ธรรมกายนั่น เรียกว่าพระนิพพาน แต่ว่านิพพานที่ยังเป็นเครื่องรองรับนั้นเรียกว่า อายตนนิพพาน หรือเรียกว่า นิพพาน เฉย ๆ พระนิพพานคือ พระเข้า

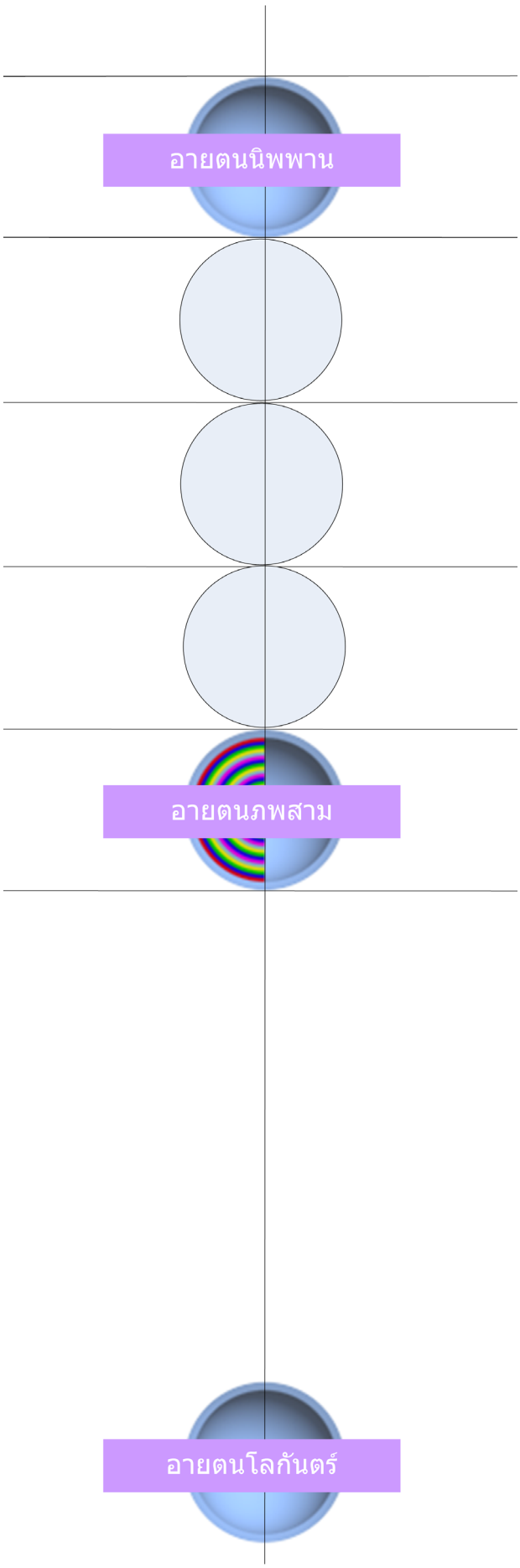

นิพพาน ให้รู้จักหลักอย่างนี้นะ

เมื่อรู้จักหลักอย่างนี้ ที่พระองค์รับสั่งว่า

นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งนิพพานว่าอย่างยิ่งอย่างนี้ พอไปถึงพระนิพพานเข้าแล้ว ด้วยความอดทน ด้วยความนิ่ง ด้วยความหยุด ด้วยความอดใจ นั่นแหละจึงเข้านิพพานได้ ถ้าไม่มีความอดทน ไม่มีความหยุด ไม่มีความนิ่งอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว เข้านิพพานไม่ได้ ที่เข้านิพพานได้ ไปนิพพานได้ ก็เพราะอาศัยความอดทน คืออดใจนั่นเอง เป็นความแผดเผาอย่างยิ่ง ชั่วไม่ได้เข้าไปเจือปน

น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต ยังเข้าไปฆ่าผู้อื่นอยู่ ยังเข้าไปฆ่าสัตว์อื่นอยู่ เป็นนักบวชไม่ได้ ไม่เป็นนักบวชกับเขา เป็นบรรพชิตไม่ได้ ไม่เป็นบรรพชิตกับเขา ยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ เป็นสมณะไม่ได้ เพราะยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ที่เป็นนักบวชได้เพราะไม่เข้าไปฆ่าผู้อื่น ที่เป็นสมณะได้เพราะไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อเป็นเช่นนี้ นี่ท่านบอกตรงทีเดียว บอกตรง ๆ ถ้าอยากเดินตรง ๆ แล้วก็ง่ายนิดเดียว ทางพุทธศาสนาไม่มีเบียดเบียนเป็นอย่างไง พระพุทธเจ้าเลิกเบียดเบียนแล้ว

นิหตสตฺถา นิหตทณฺฑา ไม่มีท่อนไม้ศัสตราในมือแล้ว ผู้ที่ยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ถ้ายังมีปืนพก มีดพก ยังมีอาวุธติดมืออยู่แล้วก็ไม่ได้การ ไว้ใจไม่ได้ เหี้ยก็ไม่ไว้ใจ อย่าว่าแต่มนุษย์เลย

มีดาบสผู้หนึ่ง แกได้ไปบิณฑบาตในบ้าน แกเหาะเหินเดินอากาศได้ วันหนึ่งเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ชาวบ้านเขาใส่แกงเหี้ยมาถ้วยหนึ่ง มาฉันเข้ามันเอร็ดอร่อยจริง รุ่งขึ้นเช้าเอาชามไปส่งเขา ถามเขาว่าแกงอะไร แกงเหี้ย ว้า! หมายตัวจะฆ่าให้ตาย ไอ้เหี้ยใหญ่ปฏิบัติเราอยู่ตัวหนึ่ง เราจะแกงกินได้หลายวัน จะต้องฆ่าไอ้เหี้ยนั่นแกงกินเสีย ดาบสก็เอากระบองเหน็บไว้ในจีวร คลุม ๆ เข้าไว้ เหี้ยเข้ามาจะต้องตีให้ตายทีเดียวเพื่อแกงกิน เอาแล้วเหี้ยออกมาจากปลวก มาดูกิริยามารยาทของพระผู้เป็นเจ้า ดูไม่ได้ วันนี้หูตากิริยาแปลกประหลาดเหมือนอะไรเข้าสิงในตัว ไม่ไว้ใจตาดาบสเสียแล้ว ดูหน้าดูหลังเสียแล้ว ดาบสก็ทำหน้าตาปะหลับปะเหลือกอยู่ มองซ้ายมองขวา มันผิดปกติอยู่แล้วนี่ นี่สัตว์มันรู้นะ สัตว์ฉลาดมันรู้เทียวว่ามนุษย์จะมีกิริยาท่าทางอย่างไร มนุษย์มันมีผิด นี่ผิดปกติ กิริยาท่าทาง เราก็รู้เหมือนกันแหละ แต่ทว่าไหวพริบชนิดนี้ มนุษย์ที่เข้ามาอยู่ด้วย มนุษย์พาลมนุษย์ขโมยก็รู้ มนุษย์คนซื่อก็รู้ ดูตานั่นแหละรู้ ตามันบอก ใจมันซื่อมันก็บอกว่ามันซื่อ คดมันก็บอกว่ามันคด ดูเถอะตามันนั่นแหละ ไอ้ซื่อมันมองลูกตามันตรงกัน มันไม่หลบหลีกกันหรอก มันไม่หลบตากัน ไอ้นั่นซื่อหละ ซื่อตรง ๆ ซื่อ ๆ ถ้าตามันคอยหลบอยู่ละไม่ได้ ไอ้นี่ตอแหล ปะหลับปะเหลือกอยู่แล้วไม่ได้การหละ ตามันไม่ตรงกับเราไอ้ชนิดนี้ ถ้าเหลี่ยมโกงมีตาก็ไม่ตรงกันเสียแล้ว ชนิดนั้นต้องออกห่างนะ ถ้าตามองไม่ตรงกันละก็ ออกห่างเทียว ถ้าจะอยู่ใกล้กันแล้วตาต้องตรงกัน ถ้าตาปะหลับปะเหลือกมัวซ่อนตาอยู่ไม่ได้หละ เพลี่ยงพล้ำ มันขโมยป่นปี้นะ นั่นควรระวังไว้นะ นี่เมื่อจับหลักตรงนี้ได้แล้วก็นั่นแหละ มหาโคธา เห็นตาดาบสว่าไม่ได้การทีเดียว กิริยามารยาทตาปะหลับปะเหลือกทีเดียว ผิดปกติ เหี้ยคอยระวังตัว พอเพลี่ยงพล้ำ ไอ้เหี้ยเข้ามาใกล้ดาบสก็จะฆ่าเหี้ย เหี้ยมันคอยระวังอยู่นี่ พอได้ท่าดาบสก็ เอากระป๋องแล่นผลุงเข้าไปให้ เหี้ยมันก็หลบไปเสีย ลงดินติดอยู่กับดินนั่น เหี้ยปรูดเข้าโพรงไปแล้ว เข้าปล่องไปแล้ว เรียกเหี้ยออกมา เหี้ยก็บอกว่า ออกมาได้อย่างไรละ ไม้พลองมันอยู่ในมือนะ นั่นแน่ไอ้ไม้พลองอยู่ในมือ ไม่ได้การเอาจริงไอ้นี่ เพราะฉะนั้น มนุษย์ก็ดี ทั้งหญิง ชาย คฤหัสถ์ บรรพชิต

ไม่ว่า ถ้านักบวชก็เหมือนกัน ยังมีเก็บศัสตราอาวุธกันอยู่แล้วก็ไม่ได้ นักบวชจอมปลอมอยู่แล้วก็ไม่ได้การหละ มีดพกมีดอะไรเก็บใส่หีบใส่ตู้ซ่อนเร้นไว้ อะไรต่างๆ นานาเหล่านี้นะไม่ได้ นักบวชเหล่านี้ไม่ได้ ยังจอมปลอมอยู่ ไม่ใช่นักบวชจริงหรอก นักบวชโกงต้องรีบแก้ไข ไม่แก้ไขไม่ได้ เป็นพระเป็นเณรไม่เข้าใจ ให้สึก เป็นอุบาสกอุบาสิกาไม่เข้าใจ ซ่อนอาวุธอยู่แล้วก็ไม่ได้ ***นิหตสตฺถา นิหตทณฺฑา*** ไม่มีศัสตราและท่อนไม้ในมือแล้ว มือเปล่าแล้ว นี้เขาเรียกว่ามันคายงวงแล้ว ปล่อยแล้ว ปล่อยไม่เอาธุระแล้วอย่างนี้เรียกว่าใช้ได้หละ ตาก็ตรงแล้ว ไม่ปะหลับปะเหลือกแล้ว อย่างนี้ใช้ได้ นี่ตัวอย่างนะ ถ้าว่าใครเป็นเช่นนี้แล้วเลิกเสียนะ เป็นภิกษุสามเณรเลิกเชียว ไอ้ซ่อนเร้นอาวุธอย่างนี้นะ มันยังเป็นคนร้ายอยู่ในตัว อุบาสกอุบาสิกาก็เลิกเสียนะ มันเป็นคนร้ายอยู่ในตัวมัน ต้องแก้ไขมันเสียทีเดียว ถ้าแก้ไขมันได้แล้ว มันเชื่อเราแล้วละ ก็ได้ชื่อว่าไม่เข้าไปฆ่าสัตว์อื่นแล้ว ไม่เบียดเบียนผู้อื่นแล้ว แน่หละไว้ใจได้ ถ้ามันยังมีอาวุธอยู่ละก็ยังไว้ใจไม่ได้ มันจะต้องไปฆ่าสัตว์อื่น ยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ไว้ใจมันไม่ได้

ตัวของเราเองแหละ ไม่ต้องไป ตัวคนอื่นหละไว้ใจมันไม่ได้ ตีหัวมันเปกหรือตบหัวมันเปกหรือผางเข้าไปให้ค่อย ๆ มันก็พอจะทนได้ ถ้าว่ามันหน้ามืดขึ้นมาละก็ เขาว่าเห็นช้างเท่าหมูเทียวนะ มันโกรธขึ้นมาแล้วละก็ เล็กโตไม่ว่า เอาทีเดียวแหละ มันไม่กลัวกันหละ เมื่อรู้จักหลักอันนี้ละก็ คอยดูตัวของตัวไว้ มันจะมีเพลงโกงตัวเองอยู่อย่างไรละก็ แก้ไขมันเสีย ถ้าว่ามันยังเข้าไปเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ มันยังจะฆ่าผู้อื่นอยู่ มันจะเข้าไปฆ่าผู้อื่นอยู่ เข้าไปเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ จะเรียกว่านักบวชที่ดีไม่ได้ จะเรียกว่าสมณะไม่ได้ จะเรียกว่าบรรพชิตไม่ได้ ใช้ไม่ได้ทีเดียว เหตุฉะนั้นต้องเลิกพวกเหล่านี้เสียให้ขาด ใจจะเป็นนักบวชที่ดี ทำธรรมะให้เป็นขึ้น ทำใจให้อยู่กับที่ ทำธรรมะเรื่อย ๆ ไป นั่นแหละเป็นนักบวชที่ดีได้ เป็นอุบาสก อุบาสิกาที่ดีได้ในพระพุทธศาสนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ ตามวาระพระบาลีคลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมัตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัจที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต** ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติยุติธรรมิกถา โดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้